

Valget er velbegrunderet og i god overensstemmelse med skolen omkring M. I. Finley, som forfatteren i efterordet erklærer sig i gæld til. Som yderligere begrænsning har han valgt at lægge hovedvægt på græsk historie ca. 500-370 og romersk historie 150 f.Kr.-70 e.Kr. De hårde snit er gennemført konsekvent, og helheden vinder ved det. Forfatteren har skrevet disputats om kildeproblematikken i Aristoteles, Athenernes Statsforfatning, og siden forsket mest i græsk historieskrivning. De spørgsmål, han stiller til det romerske stof, bærer præg af dette udgangspunkt og virker meget frugtbare, i hvert fald for anmelderen, der ligeledes har beskæftiget sig mest med græsk historie. Formidlingsaspektet er prioriteret højt. Sproget er veloplagt norsk, med omhu blottet for indforståethed. Der er mange små og effektive illustrationer, men ellers er bogen med forsæt noteløs og ikke meget diskuterende. Den, som vil fortsætte studiet af antikken, må søge andre værker for at finde sine knager. Hvad læseren får er en stærk ramme for forståelsen af antikkens historie og stor appetit på at gå videre. Bogen er et godt tilbud.

Signe Isager

RANDI OG GUNNAR HÅLAND: I begyndelsen. RUDI THOMSEN: Høykulturer tar form. PATRICK BRUUN: Asia møter Europa 200 f.Kr. – 500 e.Kr. Aschehougs verdenshistorie 1-3. Redigeret af KNUT HELLE, JARLE SIMENSEN, SVEN TÄGIL, KÅRE TØNNESON. Oslo, H. Aschehoug og Co. (W. Nygaard), 1982-83. 264 + 264 + 264 s. Ill.

Det er en fornøjelse at tage dette værk i hånden; glittet papir, behagelig typografi og fint lay-out. Illustrationerne er et kapitel for sig (billedredaktion: Gil Dahlström); de rummer både kort, tegninger, plancher og fotos, og disse fotos viser ikke blot genstande, helleristninger og hulemalerier, men også paralleller fra vore dage, og landskabsbilleder, hele tiden i nøje sammenhæng med hovedteksten.

De to forfattere af bind 1 er henholdsvis arkæolog og social-antropolog, og det social-antropologiske syn præger det ganske bind med sine grundlæggende spørgsmål om, hvad man fik at leve af, hvordan man skaffede sig det, hvordan arbejdet var fordelt på kønnene osv. Kapiteloverskrifter og mellemtitler som »Stein og ild« – »Ild og madlavning« – »Språk, religion og kunst« – »Familien bliver til« – »Jordbrukets gjenembrud« og »Språket, en nøkkel til sivilisation« giver både problemstillingen og nogle af svarene på en meget fascinerende måde. Overalt i teksten eller i »ruder« redegøres for andre, tidligere og nulevende forskeres synspunkter, uden at de to forfattere på noget punkt lader læseren i tvivl om deres egen mening.

Disse meget store linier fylder de første 113 s., derefter tages kulturområde for kulturområde. Også her går forfatterne til det grundlæggende: Klimatiske forhold og evt. ændringer i dem, næringsgrundlaget og presset fra en stigende befolkning og dertil svarende svindende mængde »vilde« føderessourcer, som atter fører til husdyrhold og agerbrug. Herved skabes et behov for redskaber, dvs. handel og håndværk, der atter fører mere eller mindre tydelige statsdannelser med sig.

Kapitlerne om Mesopotamien, Ægypten og Europa er meget klare og helstøbte, med en uhyre detailviden og mange for anmelderen nye ting. De sidste afsnit

om Indien, det øvrige Asien og Amerika er ikke så let læste; måske er materialet til disse meget tidlige perioder ikke så omfattende, og der dukker flere »antagelig« og »måske« op i denne del af bindet. Men det er spændende læsning og det er vigtigt, at også disse områder kommer med for at vise det »samspillet mellem på den ene siden de økologiske og samfunnsmæssige vilkårene som til enhver tid setter grenser for menneskenes utfoldelse, og på den andre siden det tilfældige som ligger i menneskets evne til å finne nye løsninger«, der er forfatterens erklærede mål.

Det er – ikke uventet – med en imponerende veloplagthed professor Rudi Thomsen har påtaget sig at skrive de store kulturrigers historie: ikke kun politisk historie, heller ikke kun kultur- eller økonomisk historie, men en syntese. Denne er endnu regionsbestemt, når vi er i Kina eller Indien, men fra Assyrien o. år 1000 bliver det til een sammenhengende fremstilling af Forasiens og Europas historie frem til år 200 fvt.

Det er på en vis måte »gammeldags« historie med en kronologisk-politisk stamme, hvor læseren kan synes, at der dynges lidt for mange kendsgerninger op, men hvor det hele så sættes i relief med henblik på at skildre en teknisk udvikling, f.eks. fremkomsten af jernredskaber og -våben. (i Kina så bemerkelsesværdigt sent som ca. 500 fvt.). Vi holdes hele tiden underrettet om klimatiske forhold, ernæringsgrundlaget, produktionsforhold og sociale institutioner. Det er i det hele taget overmåde meget vi får at vide, og forfatteren kommer med nye sammenligninger som f.eks. at ægærvandringen o. 1200 fvt. er i sine opløsende virkninger at sammenligne med germanerindfaldenes på romerriget.

De fyldigste afsnit er naturlig nok det græske og romerske, og her træder den politiske historie stærkere frem med en del årstal og mange facts. Det synes mig at være en fordel; læseren har et rimeligt krav på at kunne få at vide, hvornår de vigtige begivenheder fandt sted, hvem de betydende personer var. Det betyder ikke, at religion, kunst og samfundsforhold bliver forsømt; her har forfatteren/redaktøren i høj grad benyttet sig af »ruder« og billedtekster, som på fortrinlig måde passer ind i og supplerer teksten.

Skal der rejses kritik, må det blive mod, at Rudi Thomsen tillægger folkeslag bestemte karaktertræk. Aiolerne er (s. 154) let bevægelige; jonerne præget af en livlig intelligens (s. 156). Jeg er heller ikke enig i, at Filip II af Makedonien allerede på et tidligt tidspunkt havde til mål »å gå til angrep mot det store Perserriket«.

Billederne er om muligt endnu mere oplysende og varierende end i 1. bind med fotos, stregtegninger og kort. Særlig vellykket er de to gange, hvor der først vises helhed og derpå detalje (Qumrum-hulerne s. 74 og Alexandersarkofagen s. 206). Den udvalgte bibliografi bag i bogen synes mig noget ujævn; således mangler Hanne Goldschmidts oversættelse af Livius XXVII-XXX »Hannibal og Scipio« (1974).

Dette er historieskrivning efter de store linier, de meget store linier. Redaktionen skal have stor anerkendelse for at holde fast ved sin hensigt at skrive *verdenshistorie* og have valgt kulturudveksling og -påvirkning som emne for denne så vigtige og mangen gang gådefuldt fremstillede periode. Der er ikke mange »gåder« tilbage i Patrick Bruuns tekst, skrevet som den er ud fra en uhyre lærdom og i en særdeles sober form.

Bindet er opbygget med Kina som en solid bastion i øst og Europa i vest og derimellem nomadestammerne (eller -rigerne) og den store formidler eller

smeltedigel Iran. Forfatteren skelner mellem udveksling af ideer og bytte af varer; til ideer hører ikke kun religioner som buddhismen og kristendommen, men også menneskelig erfaringer om f.eks. vejbygning og kommunikation. Også opfindelser og tekniske fremskridt falder ind under ideer; der nævnes brugen af stigsøjle og dyrkning af vinstokken. Mere konkret er selvfølgelig udvekslingen af varer, selv om man ikke er sikker på handelsvejene på den tid; den berømte silkevej berøves af del af sin romantik, og forfatteren mener, at romerrigets årlige import af silke kunne ligge på højst 10 kameler!

Hovedvægten ligger på nomadestaternes formidlende rolle og bindets midterste 100 sider om karavanebyer, arven fra Alexander, Iran med både parthere og sassanider frem til »Jødedommen mellem Iran og Roma« er fascinerende læsning. Men det er ikke let læst; det vrirler med usædvanlige navne og stednavne, som det kan være svært for læseren at holde styr på – her ville et elementært kort med navne have været til god hjælp.

Også det sidste store afsnit om romerriget (125 s.) holder sig til de store linier som f.eks. kejsermagten og dens grundlag, storbyen Roma, Pax Romana, kristendommens fremtrængen og hærens barbarisering. Det er kulturhistorie på højt plan og med mange nye synspunkter, men forfatteren synes at forudsætte en ret så stor historisk viden hos sin læser, således nævnes s. 167 triumvirerne uden, at læseren har nogen mulighed for at vide, at der er tale om det »Andet triumvirat«; samme side omtales arveafgiften »vicesima« uden oversættelse, og læseren må selv gætte sig til, at den er identisk med den »5%«-afgift, der omtales s. 170. Netop når hovedteksten bevæger sig op og ned gennem de pågældende århundreder, er det vigtigt, at læseren får en strammere referensramme end den, der gives af tabeller og ruder.

Billeder, kort, plancher og ruder er som helhed fine og oplysende, men redaktionen synes ikke at være helt så håndfast som i de to første bind; der er således byttet om på to billedtekster på s. 185 og i Santa Pudenziana har Johannes og Matteus fået byttet om på deres symboler (s. 262).

Niels M. Saxtorph

Lexikon des Mittelalters III: Codex Wintoniensis bis Erziehungs- und Bildungswesen. München und Zürich, Artemis Verlag, (1984-) 1986. 2218 spalter.

Mest iøjnefaldende i bd. III af den store tyske middelalderencyklopædi er stikordet Dänemark med 38 spalter – en samproduktion af Erik Ulsig, Inge Skovgaard-Petersen, Ulla Lund Hansen, Else Roesdahl, Thelma Jexlev, Tore Nyberg og Thomas Riis. Med tanke på at Deutschland har fået 133 og England 69 spalter i samme bind, må det betragtes som en særdeles hæderlig behandling. Her kommer redaktionens alsidige planlægning til syne, således som også i andre store bidrag; dog er skandinaviske forskeres indsats stadigvæk relativt spredt. En række forskelligartede bidrag til skandinaviske emner skyldes således Harald Ehrhardt, der er fast medarbejder ved værket, og andre udenlandske forskere, også på det norrøne område. Der er stadig visse mangler i udvalget af stikord – Engelbrekt er ikke med – og da man konstaterer den udmærkede dækning af det skandinaviske aspekt i f.eks. Dialog, Dominikaner, Dorf, Ehe, Eigenkirche,